



ЗБОРНИК О СРБИМА У ХРВАТСКОЈ

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

COMITE POUR L'HISTOIRE DES SERBES EN CROATIE

RECUEIL DES TRAVAUX
SUR LES SERBES
EN CROATIE

12

DIRECTEUR VASILJE DJ. KRESTIĆ

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
ОДБОР ЗА ИСТОРИЈУ СРБА У ХРВАТСКОЈ

ЗБОРНИК О СРБИМА У ХРВАТСКОЈ

12

УРЕДНИК ВАСИЛИЈЕ Ђ. КРЕСТИЋ

РЕДАКЦИОНИ ОДБОР

ВАСИЛИЈЕ Ђ. КРЕСТИЋ

ДИНКО ДАВИДОВ

МИРА РАДОЈЕВИЋ

СОФИЈА БОЖИЋ

СЕКРЕТАР

МИРОСЛАВ ЈОВАНОВИЋ

Примљено на IX скупу Одељења историјских наука од 28. новембра 2018. на основу реферата академика *Василија Ђ. Крестића, Димитрија Стефановића, Динка Давидова* и *Злајке Бојовић, дојисних чланова Мире Радојевић и Миодрага Марковића, др Мелије Милин, др Драгана Радојичић и др Софије Божић.*

АМБЛЕМ: ГРБОВИ СА ИКОНОСТАСА ЦРКВЕ СВ.
ТОМЕ У ДИШНИКУ, РАД ЈОАКИМА
МАРКОВИЋА ИЗ 1750. ГОДИНЕ

ИЗДАЈЕ:

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ТИРАЖ: 400 ПРИМЕРАКА

НАСЛОВНА СТРАНА: ЈАНКО МАГЛОВСКИ

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК: НИКОЛА СТЕВАНОВИЋ

ЛЕКТОР: ЈЕЛКА ЈОВАНОВИЋ

КОРЕКТОР: ЈЕЛКА ЈОВАНОВИЋ

ШТАМПА: ПЛАНЕТА ПРИНТ

САДРЖАЈ – TABLE DES MATIERES

<i>Чедомир Денић</i>	Образовно-просветитељски трагови Исаије Новаковића	7
<i>Čedomir Denić</i>	Tracing the educational and enlightening work of Isaija Novaković	40
<i>Мирјана Поповић</i>	Православно становништво Далмације према статистичкој табели из средине 19. века	41
<i>Mirjana Popović</i>	Orthodox population in dalmatia, according to the statistical table from the middle of the 19 th century	65
<i>Станиша Војиновић</i>	Севастијан (Самуило) Илијћ, писац 19. века	67
<i>Staniša Vojinović</i>	Sevastijan (Samuilo) Ilijć, a 19 th -century writer	89
<i>Василије Ђ. Крестић</i>	Проглас А. Т. Брлића „Браћи Хрватима и Славонцима” из 1852. године	91
<i>Vasilije Đ. Krestić</i>	Proclamation of A. T. Brlić “To brothers Croats and Slavonians” of 1852	103
<i>Бранко Ћупурдија</i>	Домаћа радиност и занати Срба у Дрежници крајем XIX и у првој половини XX века	105
<i>Branko Ćupurdija</i>	Domestic craft and crafts of Serbs in Drežnica in the late XIX and the first half of the XX century	134
<i>Ђорђе Перић</i>	Песме српских песника у мелографским записима познатих и мање познатих хрватских мелографа (2)	135
<i>Đorđe Perić</i>	Songs authorized by serbian poets in the melographic notations of well-known and lesser-known croatian melographers (2)	178
<i>Душан Иванић</i>	Преписка Лазе Костића и Марка Цара	179
<i>Đušan Ivanić</i>	Letters of Iaza Kostić to Marko Car	186
<i>Софија Божић</i>	Дубровник између Београда и Загреба од уједињења до стварања Бановине Хрватске (1918–1939)	187

<i>Sofija Božić</i>	Dubrovnik between Belgrade and Zagreb from unification to the foundation of Banovina of Croatia (1918–1939)	203
<i>Љубинка Тошева Карповић</i>	Прилог за историју Православне општине сењске – Сава Косановић, администратор Општине 1917–1919. године	205
<i>Ljubinka Toševa Karović</i>	A contribution to the history of Serbian orthodox municipality of Senj – Sava Kosanović, administrator of the municipality 1917–1919	216
<i>Славица Гароња Радованац</i>	Слобоштина 1942. и њени бунари – прилог о геноциду у НДХ и о данашњем затирању памћења у Хрватској	217
<i>Slavica Garonja Radovanac</i>	Sloboština of 1942 and its wells – a contribution regarding the genocide in NDH and the present-day obliteration of memory in Croatia	233
<i>Сњежана Орловић</i>	Духовни живот и црквена умјетност Срба у Доњем Будачком на Кордуну	235
<i>Snježana Orlović</i>	Religious life and ecclesiastical art of Serbs in Donji Budački in Kordun	274
<i>Ивана Б. Спасовић</i>	Сећање на професора др Војина С. Дабића (1949–2017)	277
<i>Ivana B. Spasović</i>	In memory of professor Vojin S. Dabić (1949–2017)	287
	РЕГИСТАР ЛИЧНИХ ИМЕНА	289
	РЕГИСТАР ГЕОГРАФСКИХ НАЗИВА	304

СЕВАСТИЈАН (САМУИЛО) ИЛИЈЋ, ПИСАЦ 19. ВЕКА

СТАНИША ВОЈИНОВИЋ*

С а ж е т а к. – У раду је дата биографија Севастијана Илијћа, следбеника Доситеја Обрадовића и сарадника Вука Караџића и Лукијана Мушицког. Анализирано је његово дело: поезија, проза, сакупљање народних умотворина (пословице) и издавање дела Доситеја Обрадовића. Посебно је поменуто Илијћево сакупљање претплате на српске књиге. На крају је дата библиографија радова Севастијана (Самуила) Илијћа.

Кључне речи: Вук Караџић, Лукијан Мушицки, Сава Мркаљ, свештеник, преписка, пословице, загонетке, мисли

Међу заборављеним личностима наше културе налази се и игуман манастира Гомирја Севастијан (Самуило) Илијћ, присталица и Доситеја и Вука (као и његовог ментора Лукијана Мушицког), који је још 1819. године покушао да у наставу уведе нови Вуков правопис. У књизи Миодрага Матицког *Српска књижевна историја 1766–1850* Илијћ је добио заслужно место као стваралац који је доста учинио за развој српске књижевне мисли у првој половини XIX, иако је усвајао идеје и из XVIII века чији је главни творац био Доситеј Обрадовић.¹

ЖИВОТ

Рођен је у Старом Бечеју 13. VIII 1795. године од мајке Кате (Ђулинац) и оца Филипа, трговца. После шесторазредне гимназије у Сегедину уписао се у „педагогијум народа Илирског” (учитељску школу) у Сентадреји и завршио је „с величајшим успехом” 1814. године. Радио је као учитељ у Сомбору (1815–1818), Сегедину (1818–1. IV 1819), Горњем Карловцу, где га је именovala црквена општина 29. IX 1818, али је званично прешао тек маја 1819. декретом директора Уроша Несторовића, и ту је радио до 1828. године, када је остао удовац. Био је ожењен сестром епископа Мојсеја Миоковића. Те исте године (1828) Лукијана Мушицког је цар поставио за карловачког епископа (он је именован још пре јула 1817, али је званично уведен у чин у Ср. Карловцима 26. априла 1828), и наговорио је Самуила Илијћа да се покаљуђери. Илијћ је то и учинио, пострижен је

* stanisavojinovic@eunet.rs

у манастиру Гомирје 17. XII 1828. и добио је име Севастијан. Од тада је био монах и архиђакон у Плашком, а до почетка 1830. професор теологије у Богословији у Горњем Карловцу. На том месту остао је до 8. II 1831, када је постао члан Горњокарловачке конзисторије и администратор манастира Гомирја. Од 1832. био је игуман Гомирја до 20. V/1. VI 1853. године, када је премештен за старешину манастира Раковца, а 2/16. IX 1853. за игумана манастира Хопово, где је умро 1/13. III 1863. године.²

За своје време сматран је за ученог теолога, књижевника, и znalца више језика (латинског, немачког и мађарског). Као Вуков присталица још за време боравка у Сегедину претплатио се 1818. на Вуков *Српски ријечник*, а по доласку у Карловац 1819. почео је у школу уводити његов правопис, али су то спречили одборници црквене општине наредбом: „[...] има да буде и како цијело сл(авно) обчество желајет из славенскога нашего дијалекта не излазити, тако по граматике г. Мразовића дјецу учити и сасвијем настављати и никаковија новија писмена не уводити у нашу овдашњу сл[авено] сербску школу и остати код наших првих славенских писмена”.

За Карловац Илијћа везују драге успомене, које он у једном писму истиче: „Колико ми је срце к правом васпитавању драге ми дјечице духом ревности дисало, толико ми се она, у груди узобновила и двапут умножила, кад сам искусио колико се и овдашње благоизбрано обчество о зрелом успитивању дјечице своје дрине[...] О, благо ономе царству, у ком родитељи своје и свете дужности овако ревњиво и примерно испуњавају”.

Као наставник у Карловцу поменут је и у допису објављеном у *Новина-ма српским* 1820.³

2 Некролог: Српски дневник, 1863, XII, 51 (5. III), 2; Даница, 1863, V, 10 (8. III) 160; ЛМС, 1863, књ. 107/1, Будим, 1864, 107. Као литерату први га је поменуо Антоније Арнот у својем напису *Књижевство српско (Илић Самуило, Српска новина, 1838, I, 68, 24. VIII, 271)*. Јоаким Вујић у *Животописанију* (Карлштадт–Карловац, 1833, 434) наводи да је био „сами и једини Фундатор и основатељ Карлштадтске Славено–Сербске Типографије”. Као игуман манастира Гомирја био је веома популарна личност и његово име се често налазило као пример у разним дописима: П. С. В., *У Краини*, Српске новине, 1850, XVII, 30 (11. III), 107; П. С. В., *У Гомирју, 19. марта 1850*, Српске новине, 1850, XVII, 53 (6. V), 200; 54 (9. V), 204; Г. М., *У Краини, 1. септ.*, Српске новине, 1850, XVII, 114 (7. X), 434; М. (ихаиловић), *Из Вуковара 7. јануара* (Српски дневник, 1858, VII, 4, 12. I, 2). На празник Богојављења била је прослава и ту се задесио архимандрит манастира Хопово Севастијан Илијћ, „није се убојао строге зиме, него и о јутрењу и о св. литургији чинодејствовао. Сав народ пратио га је на дунав, где је свето освећивање поред пуцања топова и на Дунаву поред свете цркве извршио и прославио[...] Вуковарци су га у дому Јована пл. Рогулића топло поздравили и благодарност му изјавили[...]”; Д. Д., *Из Ирија, 17. дек. [ембра]*, Српски дневник, 1861, X, 120 (23. XII), 3. Архимандрит хоповски отворио је беседом скупштину чланова иришке читаонице; Радивој Плавшић, *Самуило Севасијан Илијћ*, 200 година образовања учитеља у Сомбору 1778–1978. Сомбор 1978, 498–499; *Лексикон њасца Југославије II*. Нови Сад 1979, 448. (обрада Милена М. Николић); Српски биографски речник, Нови Сад, 161–162.

3 *Писмо, о најредовању школе Карловачке у Илирији (Учредничесџу џослано). Карловци Горњи 13. јула 1820*, Новине српске, 1820, Число 59 (21. јули). Додатак, 373–374. Одржан је испит у школи. Ђак Павле Поповић је рекао ревизору да их има 40 ђака. Гвардијан Емерик испитао је ђаке у читању (Илију Лађевића), из земљописа (Никола Јованчевића). Одговарали су и Михаило Шкулић и Павле Петровић. Наставник је био Самуило Илијћ.

Од године 1830. био је члан „практическо-баштованског друштва у Фрауендорфу”.⁴ Почетком 1834. године путовао је по Далмацији четири недеље и том приликом „се и архиправославном Гд. Еп[иско] пу поклонио”.⁵ У писму Вуку од 26. VII/ 3.VIII 1835. обавештава како је пострадао, јер су му у зиму 1833. године изгореле пилана и млин. У истом писму обавештава Вука и о сукобу с Лукијаном Мушицким.

Као игуман манастира Гомирја био је веома активан и у црквено–политичком животу Срба, посланик Горњокарловачке епархије на Народно-црквеном сабору у Сремским Карловцима 1842. године. За време револуције био је у Хрватском сабору 1848, и био је председник „Одбора за уређење Крајине војничке”.

Као игуман манастира Хопово вршио је поправке од 1860. године, уредио је Доситејеве ћелије с намером да оснује „књижевни пантеон”. Децембра 1862. то је било и урађено, од три ћелије направљене су две простране у којима су изложени портрети знаменитих Срба. Када је Севастијан умро, започети посао је довршио његов наследник архимандрит Лукијан Николајевић. Он је од Срба из Пеште добио Доситејев портрет и поставио га је у прву собу манастирског конака, „Доситејеву ћелију” 6. октобра 1863. године. Поред Доситејевог лика у овој соби налазила се слика манастира Гомијра, и више портрета. Према попису који је објављен у *Српском дневнику*, у тој соби су се налазили ликови: „Цар и Царица, Патријарх Јосиф, Карађорђе, Сава Текелија, Генерал Зорић, у прочељу са северо-западне стране.

С десне стране кад се уђе: митрополит Стратимировић, Јован Рајић, Милоковић владика, Архим. Гроф Бранковић, владика Ђорђевић, владика Јован Јовановић, владика Живковић, Павловић новинар.

С леве стране: Ненадовић митрополит, Петар владика црногорски, Путник митрополит, Видак, Мушицки, Станковић, Евг. Јовановић, Архим. [андрит] Илић, који је око тога дела трудио се.

Други ред испод велики ови ликови: Стеван Немања, Стеван Првовенчани, Милутин Урош, Дечански, кнез Михајло, ајдук Вељко и други.”⁶

Оду му је посветио његов сестрић Стефан Голуб (*Лейхойис Маџице српске*, 1841).

Игуману Гомирском, стрицу мом.
Роде мили! зјеницо мог ока!
О и дико, и обрано сладка Ти
Севастијане! Слова Бож’ја
Проповедниче, Муза посинче дични!

4 Вук Караџић, Преписка, IV, Београд 1988, 343.

5 В. К., Преписка, V, Београд 1988, 340.

6 Српски дневник, 1864, XIII, 5 (14. I), 3.

У духу свога времена, Илијћ је и у књижевном стваралаштву био неуморан и разноврстан. Писао је песме (углавном оде, некада и пригодне), басне, афоризме и сакуљао је народне умотворине (песме, пословице, загонетке).

Прво књижевно дело, оду *Генейлијакон Мојсеју од Миоковић (...)* објавио је у Бечу 1825. Као поштовалац Доситеја и љубитељ његових дела на полеђини унутрашње насловне стране ове оде штампао је Доситејев текст: „Вредан човек, достојан и у своме отечеству заслужан, почитује не само благородство своје, већ и родитеље своје облагорођава.” У речи „облагорођава” употребио је Вуково „ђ”.

Као песник и баснописац сарађивао је у листовима и часописима: *Лейшойис Майице срјске* (1840–1841), *Срјски народни лист* (1841–1842, 1845–1846), *Бачка вила* (1841), *Седмица* (1852). У рукопису је оставио списе који су се 1930. налазили у Патријаршијској библиотеци у Сремским Карловцима. Према списку који је саставио Димитрије Руварац, тада су се тамо налазили:

„1. *Поїледи човека во ойшїе*, писани на 4° 24 полутабака.

I. А) Чувства у 72 питања. Б) Недостатак у 70 питања. В) Силе тјелесне у 70 питања. Г) Силе душевне у 88 питања. Д) Соединение тела и душе у 54 питања. Е) Преимущество човека над биљем и зверима у 55 питања.

II. *Човек смайїра намјеренија груїих људи* у 55 питања. А) Родители и деца у 71 питању. Б) Браћа и сестре у 63 питања. В) Домостроение у 87 питања. Г) Соседи у 24 питања. Д) Жители села и града у 24 питања. Е) Гражданско расположење у 36 питања.

Овај педагошки састав рађен је по немачком узору и Илијћ га је саставио за своје ђаке. Питања су врло умесно састављена деци и из њих су се деца много чему научити могла.

2. *Весела сеоска иїра*. 4° 16 полутабака. Биће да је и она написана по немачком узору, судећи по неким изразима.

3. *Сенїениције скуїљене од Самуила Илијћа*. Сложене по азбуци 4° 25 полутабака.

4. *Пословице*, на 4° 76 полутабака. Међу њима има и немачких, мађарских и латинских. Уз пословице има и врло zgodних примера.

5. *Пословице*. Глава I. о Богу на 4° 12 полутабака.

6. *Оїавление йословица* на 4° 5 полутабака.

7. *Ойшїи йовори* на 4° 32 полутабака.

8. *Пословице на срјском, немачком и мађарском језику* на 12° 12 листи.⁷

До ових рукописа нисмо могли доћи.

⁷ Димитрије Руварац, *Севастијан Илић*, Духовни живот, 1930, III, 4, 274–275.

Као игуман манастира био је често учесник разних акција, чији је циљ био да помогну народу. Приликом сакупљања прилога за пострадале у 1848. години Севастаијан Илијћ, архимандрит, приложио је „златни ланац и крст са врата”, али му је враћен, а уместо њега бан је приложио 50 цекина.⁸

По упутствима Ђорђа Натошевића држао је предавања на првим учитељским течајевима 1858. године. Био је члан Матице српске и она га је 1859. године прогласила за почасног члана. Када је Библиотека Матице српске 1908. године поклонила 502 књиге Библиотеци Руске академије наука у Петрограду, међу њима се налазио и Илијћев *Генетијакон Мојсеју од Миоковић* [...].

Илијћ је радио на распрострањању и ширењу српских књига. У Карловцу је отворио књижару и од 1820. до 1828. сакупио је око је 450 пренумераната за више од 30 наслова (између осталих, и за *Лейоџис Матице српске*). Сам се од 1814. до 1829. претплатио на 38 књига, а потом је наставио да купује књиге преко манастира у којима је боравио. Продавао је дела Вука Караџића, Симе Милутиновића Сарајлије (*Сердијанку*) и др.

Песник, баснописац и афористичар

У писму од 16/28. XI 1824. обавештава Вука да ће с пословицама причекати док обећање „патрита” не испуни и трошак спреми, напомиње да их жели објавити Вуковим правописом. После примедбе од своје околине у вези с писањем Вуковим новим правописом, истиче: „већ сам два пут’ укорен био, што нећу на њу да омрзнем”.⁹

Зато је следеће писмо из Карловца Вуку од 1/13. II 1825. написао предвуковским правописом. У овом писму обавештава да је песму *Генетијакон...* послао Лазару Милетићу у Беч и 45 f. сребра да се штампа. Зато је молио Вука да прегледа песму и, ако треба, „поправте у њему гди сам погрешно, и што Вам се не допадне”.¹⁰

Као песник припадао је класицистичкој школи Лукијана Мушицког с неримованим и римованим софијским строфама¹¹, али и с коришћењем и нових образаца народне поезије.

Севастаијан Илијћ био је познат по морално-дидактичном циклусу песама *Севастаијанове љейице*:

Бадава тражиш добра извора
Од себ’ далек’ у похоти.
У теби је рај и Гомор;
У груди судца ето ти.

⁸ Dragutin Prohaska, *Ilirizam u Osijeku*, Savremenik, 1912, VII, 1 (januar), 678.

⁹ В. К., *Преписка II*, 513–514.

¹⁰ Исто, II, 563–565.

¹¹ Милорад Павић, *Историја српске књижевности класицизма и предромантизма. Класицизам*, Београд, 1979, 247, 310.

Над миром душним нејма злата.
 Порфира Богом равна не.
 Довољност ако ти је дата;
 То срећан јес', сирома не.

Што ће ти царска, што ће т' круна?
 И мач јунака на што ти?
 Зар врлост мазде није пуна?
 Је л' цјена јој у дивоти?

Попусти бени завидјети,
 Јошт презри сласт му времену;
 Премудрост ће ти друго лити
 Весеља тог у замјену.

Буд' човек; човечанство поштуј!
 Божества ми сви један род!
 Не бреме биће т' живот вјеруј;
 Ал' ума, правде множи плод!

Буд' Христијанин; љуби врага,
 Као спас што заповједа нам!
 Кад о злу ради што вражја снага,
 Да с' вис' нам тад блаженство, знам.

Дед баци око горе к звјездам`!
 Вид`ш како пророчестују:
 Да оће ускрс бити свим` нам`,
 Да дуси горе шестују. –

Па добро! де говор'те звјезде,
 Што љубко тек' трептите ми?
 Као да м' из виса гласи сљеде:
 Та твари смо, као ти и ми!

Шта д' могла теби земља дати,
 На којој гост си ти и стран?
 Кад желиш, како ј' горе знати,
 Там поћи мораш; там' ти стан.¹²

Као баснописац, велики поштовалац Доситеја Обрадовића, писао је и басне у том духу, с обавезним наравоученијем. И басне често носе наслов: *Севастиијанове љеиџице*, а у циклусу од седам, с поднасловом *У народно скровишије*, налазе се и ове:

ЖАБА И ОГЛЕДАЛО

Стане жаба на огледало, да се види каква је; а кад је видеела каква је, разљути се на исто, и хтједне то разбити. Ал повикне огледало к разјареној жаби:

¹² Српски народни лист, 1840, V, 12 (21. III), 89.

О ти жабо буљоока,
Не дирај невино ме;
Вид'ш како стоим ја високо:
Ништ' не чиним никоме.
Дирнеш ли ме ти, од јада
Мораћеш си ругобу
Гледати у сто комада. –

[Наравоученије] Од једног зла (и мањег) више зала (и већи) не прави.

ЛАЛА И ЛИМУН

Чудила се лала жутом лимуну, 'вако говорећи: О лимо – лимуне, да лјепа мириса, што од себе дајеш.! Благо теби кад тако миришеш. – А жути лимун уздане потешко па рекне:

Да, и ја то добро знам,
Да сам свима пријатан.
И управо ме, што сам
Тако свима полезан,
Зато тару о треницу,
И цједе ми сок, –
Бацају ме на гнојницу,
Што им сладим смок!

[Наравоученије] На олтар опште ползе, без сопственог пожртвованија не може човек ништа принети. – И, из ког' најсјајније добродјетељи просијавају, често из једног' угла туркан [стављан] бива у други, или и у мрако заборавности остаје!

СИВАЦ И ПСИ

Легне сивац у крај пута, да цркне; а пси се скупе око њега (већ знате зашто). Борећи се сивац с душом, погледао је на једну, па на другу псину, па им слабим проговори гласом: „Ајд'те драги, ви слободно кући; ја јошт' нећу липсати”. На које пси, чечећи и пиљећи у њ' очима, једним гласом одговоре: „Нека нас и овде, – нек' се нађемо, другог' посла ни код куће нејмамо”.

[Наравоученије] Ово је прави образ бадавција, кои се о туђој погибелји радују. Ти се, Читатељу! Само о *најредку* ближњег' свог' весели, а рукаве засучи.¹³

Поводом своје песме *Гомирске Музе Љејишица*, објављене у *Бачкој вили*, полемисао је с уредником због измена у стиховима. Како сам Илијћ бе-

13 Српски народни лист, 1841, VI, 7 (16. II), 55–56. За Илијћеве басне пише Јован Суботић у чланку *Неколико речи за српског списатеља* (Српске народне новине, 1841, VI, 17, 24. IV, 131): „*Доситејеве басне* – па то ти је све: јер друге басне (По нашем мњенију, Г. Севаст. Илијћ мога би у овој струки срећно успети) које код нас излазе, нити су слане ни папрене”.

лежи, био је на путу у пратњи епископа Евгенија. Кренуо је из Госпића и када је после 51 и по дана приспео у Смиљан, дошла му је *Бачка вила* и у њој је видео своју песму *Гомирске Музе Љејишица*. Илијћ напомиње да ту песму није послао Бачкој вили, већ *Српском народном листу*. Уредник Бачке виле Петар Јовановић мењао је самоиницијативно стихове дајући им тенденцију у правцу Илирства. Тако је уместо речи „Павао” стављао реч „слога” итд. Због тога је Илијћ молио Павловића да песму *Гомирске Музе Љејишица* прештампа према оригиналу да би се видело како она гласи. На крају тог демантија Илијћ је додао парафразирајући Суботићеве стихове (*Ја сам Србин, србски син...*):

Ја сам Србин, Србски син
(Нећу бит' Илир.)
Први ми је завјет тај:
С Србством падај, стој!
И тог ћу се држати,
Док' год будем дисати
Србског' Отца прави син,
Прави Србски син.¹⁴

У првој антологији српске поезије *Цвеће србски пјесама*, коју је саставио Димитрије Михајловић (Ср. Карловци, 1858) поред песама Доситеја, Лукијана Мушицког, Његоша, Симе Милутиновића, Јована Стерије Поповића, Бранка Радичевића налазе се и стихови архимандрита Севастијана Илијћа *К моме цару* и стиховани натписи. Има их осам, али доносимо само четири:

К чанколизу
Док' си код пуна ми чанка ја чујем добро да м' желиш;
Учи с' и *швориши* то; осим ал' чанка ми мог.
На себичнике
Себичници су с пруженом руком налик на сљепца:
Њино се чује тек' „дај”; никад не веле и „на”.
Кућа на шућем уздисању
Кућу ко с туђим уздисањем, рече *Досишеј*,
Зида си, унуци м' живјете неће у њој.
На ласкашеље
Многи у свету ласкатеља док' су у нужди;
Чим се оправе, сљепа занеме тад.¹⁵

Сакуљач народних умотворина – њословице

Веома рано почео је сакупљати народне пословице и први пут их је објавио пре Вука Караџића, године 1820. у додатку бечких Давидовићевих *Новина српских*.¹⁶

¹⁴ *Ошворено њисмо учреднику. У М. Гомирју 10. јунија 1841*, Српски народни лист, 1841, VI, 27. (2. VII), 209–212.

¹⁵ Димитрије Михајловић, *Цвеће србски пјесама*, Ср. Карловци, 1858, 131–132.

¹⁶ 1820, Додатак бр. 63–64. Новаковић у *Библиографији*, стр. 119 бележи: „Није виђено. Према Шафарiku 378. Као прилог *Србским новинама*, 1820, бр. 63–66. Имала је као

За генезу Илијшевог сакупљачког рада на пословицама најважнија је његова преписка с Вуком Караџићем. Та преписка, скоро из године у годину, даје историјат тих истраживања за која је Вук био веома заинтересован сматрајући да му се Илијћ меша у посао. У коментарима уз књигу *Пословице* Вука Караџића у оквиру Сабраних дела о Илијшевом раду на сакупљању народних пословица опширно и докуметовано писао је приређивач Мирослав Пантић.¹⁷

Илијћ у писму Вуку од 6/12. VIII 1824. напомиње:

„Сад к Пословицама. Да сте ми се њи’ ради пре јавили, ја би Вам и срдачно послао, и не само што би Вас молио, да мени неблагодарите, него би се постарао одавно Вас с тим обрадовати; сад шта сам урадио, извол’те послушати.

Имајући поприлично число, купио сам све приљежније; после и претресем. Неке избацивши а неке поправивши, наумио сам и с Мушкатиновићевим помјешати, оне пречистити и у азбучни ред довести, па после свијету показати. А будући да су ми неке од Латински, Њемачки и Мађарски познате биле, те сам се потрудио згодне од ови оним додати, с малим примјечанијама изјаснити итд. Саме дакле моје пословице изнеће онолико, колико има Мушкатиновићи.

Ал’ ја би Вам и све послао, да и нисам на чисто преписао и једноме поднео на прочитање; који се обећао на свјет преко штампе издати и. Сад мислити благовол’те, како најбоље знате; међу тим ја Вас учтиво молим, да ми мишљење Ваше о њима саобштити умилостивите се и Ваше моима пријузити благоусрствујете, а ја ћу се постарати достојну чест и благодарност Вама јавно одати.

Заборава Вам казати, да сам пословице од општег говора (Гледи као јуне у нова врата; Ја те зовем и молем, а кад нећеш још волем и пр. и пр.) а сентенције од пословица разлучио, и тако под заглављем *Ойшии ѿвори, ѿсловице и сентенције* наумио издати.”¹⁸

У следећем писму од 27. VIII/ 8. IX 1824. шаље Вуку 57 загонетки с одгонетањем:

„Господине! Што ми ти је зашто?

1. Пун тор оваца, пред њима Лаиша блеи. – црква, народ, поп.
2. У земљи гори, кроз дрво иде, месо га вуче. – лула.
3. Син се роди пређе оца. – Дим.
4. Глава гвоздена, ребра дрвена, срце пртено. – роба у сандуку.
5. Десет браће скупа лежи, ни један скраја није. – паоци у коли.
6. Пет браће један другом из задњица куса. – плетуће игле.
7. Тури голо у рутаво. – рука у рукавицама.
8. Кад прилијеш мање је, кад одлијеш више је. – прозор.
9. Обноћ стеоно, обдан јалово. – постеља.

поседно издање 27 стр. Данас није сачуван ниједан примерак овог издања.

¹⁷ Вук Караџић, *Пословице*, приредио Мирослав Пантић, Сабрана дела Вука Караџића. књ. 9. Београд, 1987, 589–592.

¹⁸ В. К., Преписка, II, Београд 1988, 483–484.

10. Шум шуми, грм грми, бјела госпа ван бјежи. – млин, брашно.
11. У наше баке сто прканаца. – пећ.
12. Ја носим прибој при бедри, ја приби теби, а отац ти теби, а ја теби те теби. – кључ и катанац.
13. Мој стриц Лазар је** стрину ваздан. – кључ и кључаница.
14. Четверо стере, двоје свјетли, једно леже. – пас, итд.
15. О једном клину сва кућа виси. – господар.
16. Шта у кући без клина виси? – дим.
17. Поп уљезе, а бисази немогоше. – сврдао.
18. Наш Милета без коже у шталу уљезе; а из штале с кожом изиђе. – љед.
19. Шта кроз воду иде, а воде се недотиче. – ракија.
20. У растову трупу, у љескову пруту манито јуне лежи. – вино.
21. У ватри мокро, у води суво. – восак.
22. Купина се преплела преко мора. – повраз.
23. Старац дере јарца за се лој меће. – плут.
24. Старац се подбочио шљакатом, па се поноси с мудма међу туђим људма. – чокот, грозд.
25. Три ти кура из задњице вире. – столац.
26. Оздо осамарено, озго попрегнуто. – опанак.
27. Шта најчешће међу ноге дође. – праг.
28. У нашега вранца гвоздена јајца. – кантар.
29. Двје шибе до неба вате (шта је то вате?) – очи.
30. Шта нејма трога на свјету? – у каме мозга, на гаврану белеге, на мору моста.
31. Шта прост види сваки час, цар каткад, Бог никад. – себи равна.
32. Шта је ни на двору ни у кући. – мачка на прозору.
33. Бадањ брашна свему свјету доста. – мраз.
34. Кад га је мање више важе, а кад га је више мање важе. – шупљина сира, љеба.
35. Веће од вола и коња, мјесто му колик јаје (не знам је л' добро?) – врата.
36. Ја посија даске, никоше тракови, из тракова цвјетови, из цвјетова батови. – мисирача.
37. Деветеро за четверо, удица горе, удица доле. – жена музе краву.
38. Сједи госпа наврх Сегедина, те чека синова из бјели градова. – квочка на јаи.
39. Отац висок, мати оштра, дјеца слатка. – горски кестен.
40. На једном брду залаје, на другом ује. – пушка.
41. Ти га мени, ти га теби, ти га нећеш погодити. – тигањ.
42. Шта је најбрже на свјету? – мисао.
43. Наша госпа у двору, а кика јој на двору. – репа.
44. Два тјела, један врат. – бисази.
45. Тукутићи туку секутићи сјеку, сам баћа превраћа. – зуби и језик.
46. Пуна п*** гњидица. – смоква.
47. У дјевојке забодено, заврћено; и сврби и боли и још вели нек стои. – минђуше.
48. Мој трбу на твој го трбу; данем ти на уста, напуниш ми уста. – натегача и буре пуно вина.

49. Господа ме у цепу носе, а простаци ме ногом газе. – слинац.
50. Љубезницу љубим, да ми бљује у уста. – чашу испијам с ви.
51. Шта на путу меса чека? – трн.
52. Летиле су челигуске, челипан, челипоткован, питале и челигуске, челипан, челипоткован, куд летите челигуске, челипан, челипоткован; куд летимо да летимо, ником ништа нечинимо. – сњег.
53. Послала ме моја мама твојој мами, да ми даш шендало пендало, да ме ошенда опенда. – чешаљ.”

Даље је обавештаво Вука да је, бележећи прве приповетке и пословице, почео сакупљати и загонетке. Што се тиче пословица, Мушицки није знао какво име треба дати онима које нису пословице, па је молио Вука да да тој врсти име.¹⁹

О пословицама извештавао је Вука из Карловца и 15/27. II 1825: „Шта ћу с пословицама? Пријатељ ме мој све једнако увјерава, да ће за њи трошак дати; ал’ кад? Ја и данас умложавам. Поред неки сам навео и речи с.[ветог] писма: ’Ко тебе каменом, ти оног љебом’; те сам рад минејским писменима штампати. Оће л’ моћи то бити, ако би и у Липисци дао штампати? Има л’ други, новији минејских писмена у јермена Бечки, осим они, којима је Г. Милетић своје књиге штампао? У Будиму неби и рад никако штампати.”²⁰

Илијћ се колебао и око правописа пословица и у писму од 16/28. III 1825. пише: „[...] ја мислим пословице Српским језиком, подражавајући Г. Давидовића у оритиграфији, писати; нити се боим, да ћу се калуђерима замјерити”²¹ а у писму од 27. IX/9. X 1825: „Пословице и данас пречишћавам: мораћу како ми се види пренумеранте купити”²² У писму од 20. X/1. XI 1825. обавештава о неким географским појмовима који занимају Вука, шаље речи којих нема у Вуковом речнику, а онда додаје: „Пословице ће за сад мало причекати, док Буквицу Доситејеву издам.”²³ После дуге паузе у дописивању пита Вука у писму од 17/29. I 1832: „Имате ли што пословица. Ја се с мојим задржа. Скоро ћу бити у состојанију издати и’. Пошаљите ми ваше с условијем, кое сте Ви негда мени предлагали.”²⁴ Пословице су биле предмет и у Илијћевом писму од 24. VII/5. VIII 1832, где је категоричан у одговору: „ја вам пословица моји не могу уступити, макар да су (по мњенију где који) то ствари врло *йросїачке*. Ја колико познаем важност Пословица; не би заслуживао да се зовем *калуђер*, кад би исте презирао и *їнушао се њи*”²⁵ На ово писмо одговорио је Вук 16/28. XII 1832: „За *йословице* не знам шта ћемо чинити. Ви мени не можете уступити Ваше, а мени опет тешко уступити Вама

19 Исто, 490–492.

20 Исто, 569.

21 Исто, 583.

22 Исто, 674.

23 Исто, 699.

24 Преписка, IV, 597.

25 Исто, 736.

моје! Не писасте ми, ни каке сам Вам уговоре ја моје пре би обрекао? Када би Ви мени тели дати Ваше, да ји помешам с мојима, ја би пристао, да на *Titelblat*у метнем да ји нас *двојица* издајемо, а и добитка ако што буде да делимо. Него Вам ја напред кажем, да ћете Ви имати пословица *десет̄ӣ њуџа више*, него ја: ја управо још не знам, колико ји имам, јер су неке писане у речнику, а неке на листићима, за које сад не знам ни где су (јесу ли где овде међу различним артијама, или су у сандуку с књигама, које још нису ни дошле овде). Ја опет мислим, да имам много пословица, које Ви *не смејте* издати”, и као пример наводи три срамне пословице.²⁶ У писму од 31. XII 1833/12. I 1834. Илијћ пише: „Опростите што Вам моји пословица не могу уступити[...]. Ако они масни и несрани Пословица у Сбирку вашем неће печатани бити, а Ви међу пренумеранте Ваше метните Гд. Епа Л. М.[ушицког], мене и Саву Шилића адвоката и крлног[?] нотара; ако ће *двџи* печатане оне чудновате и срамне пословице, нипошто ни једног не мећите нити записујте од нас.”²⁷ Вук у писму од 9/21. I 1834. наглашава: „Што се ваши пословица тиче, ни мало ми није жао, што ми ји не можете уступити. Кад ја моје издам, Ви онда, узевши из ње ако нађете коју нову, издајте ваше.”²⁸ У Вуковој преписци с Илијћем, која је убрзо и престала, о пословицама више није било помена.

Вук је рукопис својих пословица 1833. године поднео цензури у Бечу. Цензор Јернеј Копитар одобрио је штампање. Цензор Копитар прегледао је и прве отиске пословица „пре чистог штампања” 2. X 1833. (по новом) и дописао је одобрење: „*Admittitur*” и Вук је 10. X 1833. у Бечу издао оглас. Један од тих огласа послао је Севастајану Илијћу и замолио га је да му сакупи претплату, а он га је показао Лукијану Мушицком. О томе је Мушицки обавестио митрополита Стратимировића 30. XII 1833. Митрополит је 23. I 1834. тражио од „полицај–министра” грофа Седлицког оштрију цензуру за рукопис пословица, изразио је сумњу у бечког цензора и предложио је да се рукопис пошаље будимској цензури. Међутим, Вук се побојао да му рукопис не буде послат у Будим и да буде покраден, па је повукао рукопис. Тако су настала два штампана табака, који су се налазили у Вуковој оставштини до Другог светског рата.²⁹

У једном допису из 1842. под насловом *Књижевне вест̄и*, пише „Пречестн. *Севастајан Илијћ*, игуман у манастиру Гомирју, забавља се скупљањем народни српски пословица. Већ знаменити број има скупљени, које у систематичном реду издати намерава.”³⁰ То је и последња вест о пословицама Севастајана Илијћа. Оне су остале у његовој оставштини, како се види из списка. После много година до рукописа пословица

²⁶ Исто, 804.

²⁷ Преписка, V, 294.

²⁸ Исто, 301.

²⁹ Андра Гавриловић, *Неостварено издање Вукових пословица*, Гласник Професорског друштва, 1923, III, 3. (март), 110–123; Радослав Грујић, *Мушицкова акција против Вукова издања народних пословица*, Гласник Историског друштва у Новом Саду, 1929, II, књ. II, св. 1, 101–103; *Архивска грађа о Вуку Караџићу 1813–1864*, приредио Голуб Добрашиновић, Београд, 1970, 226–229.

³⁰ Будимско-пештански скоротеча, 1842, I, 22. (13. IX), 139.

дошао је Тихомир Р. Ђорђевић. Када је Милан З. Влајинац припремао књигу *Пољска њривреда у народним њословицама*, објавио један број пословица под шифром С., са напоменом „Самуило – Севастијан Илијћ, збирка пословица делом објављена 1820, а делом у рукопису”.³¹

Издавање Досићејевој дела

Када је у Далмацији наставио рукопис дела Доситеја, позвао је 1826. године огласом, посредством *Лейойиса Мајице српске*, на претплату. У огласу пише да је Доситеј Обрадовић учећи децу у Далмацији, за љубав Елене, кћери попа Аврама Симића у Косову, написао беседе: „Његова (Аврамова) најстарија кћи Елена замоли ме, да јој што из те књиге (бесједе Златоустога на дјејанија Апостолска) просто србски напишем. Тада ја све оно, што сам већ био за се преписао, преведем на просто, и за учинити, да оној прекрасној дјевици читање тога буде пријатније, расположим то по главе; почињујући сваку по Азбуки”.³²

Дело је Севастијан Илијћ објавио у Карловцу 1830. под насловом *Досићеја Обрадовића „Првенац”, „Ижица” или Досићејева „Буквица”*, са својим предговором.

У писму Вуку Караџићу од 8/20. XI 1825. године, подносећи објављеније за *Првенац* Доситејев, моли да исправи цену за претплатнике од 30 хелера на 24, и пита да ли има довољно претплатника за штампарске трошкове. У исто време наводи и цене које му штампари траже за „објављеније” и један табак књиге.³³ У писму од 22. XI/4. XII 1825. шаље Вуку поправљено објављеније за Доситејев *Првенац*, и моли да му се објављеније штампа у 200 примерака. Захваљује Вуку што му је нашао јемца за књигу: „Буквицу ћемо у осмини штампати на druck папиру”. У продужетку овог писма налази се рукопис објављенија за Доситејев *Првенац или: Досићееве Буквице*, Карловац, 1. децембар 1825, на ком је и списак сакупљача претплате. У списку су Павле Рожа Михаловић у Темишвару (за Банат), Димитрије Риђички из Сомбора (за Бачку), Георгије Магарашевић (за Срем), Атанасије Петровић из Земуна (за Србију), Атанас Спаић (за Славонију), Јован Николић из Загреба (за Хрватску), Василије Радаковић из Карлштата (за Крајину), Димитрије Владислављевић из Трста (за Далмацију) и Димитрије Милаковић из Дубровника (за Црну Гору).³⁴ У писму од 29. XI/11. XII 1825. обавештава Вука да је Доситејеву *Буквицу* у два примерка припремио за штампу, и моли да му протумачи десет речи, и поправи их ако нису добро написане.³⁵ Објављеније помиње и у писму од 3/15. I 1826, и моли Вука да пошаље Ј. Миловуку да га штампа „као што сте ви ваше штампали”, а време пренумерације нека буде три месеца (фебруар–март). Уједно моли

31 Средио Милан З. Влајинац, Београд 1925, стр. 414.

32 1826, частица 5, 167–170.

33 Преписка, II, 716.

34 Исто, II, 736–739.

35 Исто, II, 746–747.

Вука да се распита код Лазара Милетића има ли Буквице преписане руком покојног епископа Миоковића.³⁶ У писму од 24. II/8. III 1826. жали се на цензора Петровића, и опет моли Вука да му Л. Милетић пошаље „оне листиће од Буквице” да види како су писани, јер оригиналан Доситејево рукопис нема. Он би га штампао Вуковим „ортографијом”, али сви на њега „вичу” и прете. „Шта ћу? Просвјетли им Боже памет. Ја се још све једнако колебај; рад би Вашом писати, и одважимо се, али после се побојим за љеб! Та зашто јачи од мене неће за Вама да пођу?! Зар зато да вама слава у тал не дође? Та Ви ћете бити, кад гођ буде, Српски *Аделуни*.”³⁷ Да књига још није готова, обавештава Вука у писму од 19/31. X 1827: „Буквицу Вам још нећу послати. Оћете л’ ме псовати? Ја навалио да добијем писмена па да се овде штампа Првенац. Сад се окренуо овај наш Штампар њекој удовици ту у Бечу, која се зове Хајкул. Она му је обећала најљепша писмена послати. Урнек од Garmond–Serbische нам показала. Добра би за сад за нас била. Ја морам због писмена оклевати. То ми једино може помоћи, штампарија у намјеренију тврда и постојана садржати[?]. Ако за праведно и [у]мјесно наћете, молим Вас јавите у Вашем Забавнику шта је узрок што Првенац не излази. Многи ваљда мисле да сам ја новце појео; а ја ни крајцаре од скупљене *сумице* окрњио нисам. Извините ме како боље знате, а ја ћу Вам *благодаран* бити. Времена немам сад то чинити. Многи су о мом врату...”;³⁸ а у писму од 11/23. XII 1827. понавља да су српска писмена наручили (за штампарију у Карловцу Ј. Н. Претнера) од удовице Хајкул, и зна да ће бити боља од нових Јерменске штампарије. „По свој прилици је та Brunner лио. Не знам каква ће бити минејска; ал’ није ми баш много за њи.”³⁹ О изласку Доситејевог *Првенца или Буквице* обавештава Вука (који се налазио у Србији) писмом од 15/27. XI 1830; шаље му 25 примерака и моли да узме новац који је сакупио у Земуну Атанасије Петровић. Један посебно израђен примерак „са златним обрезаом” моли да преда кнезу Милошу.⁴⁰ Како није добио новце за Доситејеву *Буквицу* од сакупљача претплате Атанасија Петровића из Земуна у писму од 17/29. I 1832. моли Вука да се распита.⁴¹ У писму од 9/21. I 1834. Вук пита шта ће радити са 44 примерака књиге Доситејевог *Првенца* који се налазе у Београду, а које је он оставио (Вук) код Милутина Радовановића.⁴²

Севасџијан Илијћ и Лукијан Мушицки

На основу архивске грађе и постојеће литературе о односима Лукијана Мушицког и Севасџијана Илијћа, најпотпуније је писао Милан Радека.

36 Преписка, III, 43–44.

37 Исто, III, 112.

38 Исто, III, 569.

39 Исто, III, 648.

40 Преписка, IV, 340.

41 Исто, IV, 597.

42 Преписка, V, 301.

Он је, на основу архивске грађе и преписке, утврдио да је Илијћ служио Лукијану Мушицком за обављање најразноврснијих послова, од „конзисторијалног бележника и професуре, од управе манастиром Гомирјем, па све до извршења најситнијих поруџбина, куповање ротквице, бибера и сл.“ Међутим како су били различитог карактера, дошли су у сукоб. Повода је било много, али „интимно је био један“, истиче Радак. Илијћ је био најповерљивији сарадник Лукијана Мушицког и због тога је претила опасност да буде „обезличен“. Севастијан Илијћ „расте од карловачког учитеља до игумана манастира Гомирја, дакле расте у важности и расте у реалној моћи. У исто време кад Л. Мушицки материјално опада, С. Илијћ материјално расте. После свега С. Илијћ је прејак, а Л. Мушицки преслаб, да би однос подређености остао као на почетку”.

Плашчански архив садржи потпун материјал о сукобу. „Неколико година односи су били топли. За време путовања и боравка Л. Мушицког у Бечу и Пожуну, већ на почетку, 31. VIII 1830. г. С. Илијћ предлаже конзисторији да се одреде молитве за срећан пут Л. Мушицког, па предлаже и текст. – На ово Промедба [Мушицког]: *Зри лицемерија! – У то време на Л. Мушицког не делује упозорење С. Стратимировића да не треба С. Илијћа пренагло унапређивати. Мушицки С. Илијћа обасипа почастима. С. Илијћ је све до краја 1832. г. добро, разумно, љриљезно чедо духовно. Али 1833. г. јавља се напомена Л. Мушицкога иџуман је лудо урадио, а и С. Илијћева добро сам се с њим исџрескакао и казао му да рачуна њеџови водиии и куће држати неће. Сукоб је отворено избио тек 1835. г. и тече континуирано...*”

Епилог је учинио Мушицки: „свог првог сарадника у просветним настојањима, С. Илијћа, послао је Л. Мушицки коначно у пратњи глињског проте Ем. Прице и једног граничарског фелдвобела у Сремске Карловце”.⁴³

Преписка између Лукијана Мушицког и Севастијана Илијћа обимна је и трајала је од 1825–1832. и само писма Мушицког има 54. То су писма: Плашки, 19. XI, 8. и 9. XII 1825; Плашки, 30. VII, 26. VIII, 8. и 27. XII 1826; Плашки, 13. и 23. I, 8. и 28. II 1827; Шишатовац, 13. и 22. II, 2. III, 24. V, Керменд, 9. VI (био је на путу за Беч), Јасеновац, 29. VI, Глина, 3. VII, Плашки, 3. VII, Топуско, 13. VII, Плашки, 18. VIII, 20. XI, 2. 8. XII и 10. XII 1828; Тушиловићи, 15. III, Плашки, 12. IV, Загреб, 22. VII, Сент Иван, 23. VII, Stein am Anger/Szombathely Sabaria, 30. VII/11. VIII, Виена, 1, 12, 15, 22, 25. VIII; Пожун, 27. VIII / 8. IX, 31. VIII и 1, 2/14. и 23. IX, 3/15. и 14/26. X 1830; Вијена, 21. X, 4/16, 7/19, 21, 25. и 28. XI, 9, 12. и 23. XII 1830; Карловце, 18. I и 18. XII 1832.⁴⁴

Дойисивање с Вуком Караџићем

Дописивао се с Вуком Караџићем 1822–1852. године. До данас су сачувана 52 писма, 5 Вука Караџића из Беча од 16/28. XII 1832, 9/21. I, 30.

⁴³ Милан Радека, *Прилози о просветним настојањима Лукијана Мушицког у Горњој Крајини*, Споменик САН, СХ, Одељење друштвених наука НС, 11. Београд, 1960, 66–67.

⁴⁴ *Писма Лукијана Мушицкога писата Севастијану Илијћу*, приопштио Д.[имитрије] Р.[уvaraц], Српски сион, 1905, XV, 4. (28. II), 97–101; 6. (15. III), 148–149; 7. (31. III), 161–165; 8. (15. IV), 211–215; 9. (30. IV), 236–241.

III/11. IV 1834, Трст, 11/23. VIII 1834, Трст, 14/26. VII 1835. (Изгубљена су Вукова писма од 18. VIII 1823; 1/13. III, 1/13, 12/24. VIII, 7/19. X и 11/23. XI 1824; 23. I, 25. II/8. III, 16. и 30. X, 17/29. XI, 28. XI/9. XII 1825 и 28. XII 1825/9. I 1826; 29. I, 19. II, 2/14. III, 13/25. IV, 26. VIII и 18. XII 1826; 23. IX и Стјепан дан 1827; 20. V/1. VI, 25. IX/7. X 1828; 14. IV и 16/28. XII 1832, 19. VI, 5/17. IX 1833, 9/21. I, 30. III, 11. VIII 1834). Сачувана су 44 писма Самуила Илијћа: 23. XII 1821/ 4. I 1822; 5/17. V 1822; 16/28. VI 1823; 19/31. III, 27. VI/ 9. VII, 6/18. VIII и 16/28. XI 1824; 1/13, 15/27. II, 16/28. III, 27. IX/9. X, 11/23. X, 20. X/1. XI, 8/20. XI, 22. XI/4. XII 1825; 3/15. I, 24. II/8. III, 3/15. III, 28. III/9. IV, 25. VII/6. VIII, 2/14. VIII и 19/31. XII 1826; 26. VII/7. VIII, 4/16. IX, 19/31. X и 11/23. XII 1827; Шишатовач од 23. IV/5. V 1828; 1/13. VIII, 10/22. IX 1828; 15/27. XI 1830; 17/29. I, 24. VII/5. VIII 1832, 30. IV/12. V; манастир Гомирје, 29. VIII/ 10. IX, 20. IX/2. X, 28. IX/10. X 1833; 31. XII 1833/12. I 1834, 8/20. III, 17/29. V, 21. VI/3. VII 1834; манастир Гомирје 26. VII/ 3. VIII 1835; манастир Гомирје, 11/23. I 1852. Изгубљена су писма Илијћева од 22. XI 1826; 30. VII и 12. VIII 1832; 5. IX 1833). Писма Самуила Илијћа (која је у *Прейисци* Вука Караџића, књ. II–V и IX, 1988, 1995, приредио академик Мирослав Пантић) писана су у Карловцу (Горњем) Вуковим правописом од првог писма до октобра 1825, када се под утицајем околине (Лукијана Мушицког и др.) прикло-нио предвуковском правопису. Два разлога су постојала за престанак те преписке, сукоб Севастијана Илијћа с Лукијаном Мушицким и спор око пословица које Илијћ није хтео да поклати Вуку Караџићу.

Највећи део њихових писама односи се на сакупљање претплата за Вукова дела, али има и оних у којима је Илијћ показао и друга интересовања: за Димитрија Давидовића (жали што су престале да излазе *Новина српских*, у писму од 5/17. 1822), издавање дела Доситеја Обрадовића и припремање сопствене збирке пословица.

О данима које је Сава Мркаљ провео у Карловцу, има у Илијћевом писму из Карловца од 8/20. XI 1825. обавештење: „Г. Мркаљ, дошавши љетос из Баната (куд је са мном до Брода на лађи путовао) и не хотећи овде са мном ни слова проговорити, учини познанство с нашим *zeichnungsllehrerom* Милинковићем, који му је по два пут на дан на латинске лекције ишао, и један пут му предао крштени лист да му на Лат.[ински] Преведе. Јучер заиште овај своје крштено писмо, и рекне му: *Gосѿодине!* а овај упорно одговори да није његов *Gосѿ.[один]* нити је *фишкар* да му пише и преводи па онда затвори собу, узме нож, и у врат ниже ува га убоде, но смртну рану му не зада! Сад сиром Мркаљ у ладу почива; шта ће бити, јавићу вам...“;⁴⁵ а у писму од 22. XI/4. XII 1825: „Бједног Г. Мркаља пре неколико дана предаде магистрат Слуњском регименту, који кад га је тео примити, изломи о њега читав лесковац за непокорност његову. После га окују у тешко гвожђе и оправа га првобанском Регим[именту] под стражом. Тако ће сиром на зло доспјети; ако Обрстер Нестор буде злопамтило!“⁴⁶ У писму од 20. IX/2. X 1833. Илијћ пише: „Хвала Богу што се смиловао на покојног Мркаља, те га је себи узео. Ја ћу што будем знао о њему, док ми мало дјела допусте,

45 Преписка, II, 717.

46 Исто, II, 736.

пописати, па Вама, ако оћете, послати.”⁴⁷ Нажалост, своје обећање није испунио.

У овој преписци има података о личним проблемима: о Илијћевој супрузи Наталији. У писму од 3/15. III 1826. обавештава да је већ две године болесна и да је двори и лечи. „Мене је женидба затрла”,⁴⁸ а 25. VII/6. VIII 1826. обавештава о њеној смрти и недаћама које је имао.⁴⁹

У њиховој преписци има прилично занимљивих обавештења. Илијћ у писму од 26. VII/7. VIII 1827. захваљује на обавештењу о преводу народних песама на енглески језик. У исто време Илијћ наводи да он нема народних песама, али их Мушицки има, „од сљепаца ондашњи и Краишника”, па препоручује Вуку да му пише и да их тражи.⁵⁰ У писму од 11/23. XII 1827. обавештава Вука да је Лукијан Мушицки као ново изабрани епископ, када је пошао у Срем 13. октобра, „предао ми је један свежањ народни пјесама, с том препоруком да се постарам што скорије вама га оправити. Ја изгледајући на угодну прилику, којом би вам то без трошка учинити могао, закасним ево до данас све, не могући никако на њу се намјерити. На дилижанцу би скупо дошло; а на пошти, не смем ни спомињати”.⁵¹ После повратка из Шишатовца јавио се из Карловца Вуку 1/13. VIII 1828. и послао му рукопис народних песама Лукијана Мушицког с напоменом: „Пјесме пребројавати нисам имао кад; но из руку предатеља уверен сам да ни једна погинути неће”.⁵²

Севастијан Илијћ је био сакупљач претплате на Вукова дела, али и истрајни и поуздани сакупљач претплате на дела других писаца. Тако у писму Вуку од 4/16. IX 1827. обавештава да је сакупљао претплату и на „Дафнес” Петра Матића, „Касију царицу” Милована Видаковића и „Невиност или Светислав и Милева” Стерије друга.⁵³

Вука Илијћ обавештава и о својим путовањима. Тако у писму од 24. VII/5. VIII 1832. обавештава да је по службеној дужности боравио у Трсту, путовао је у Венецију и Падову и „даље у Баталију и Абано...”⁵⁴

Преписка се прекинула 1835. и сачувано је још једно Илијћево писмо из манастира Гомирја од 11/23. I 1852. којим моли да га претплати на друго издање *Речника*, на које Вук није ни одговорио.⁵⁵

47 Преписка, V, 233.

48 Преписка, III, 125.

49 Исто, III, 243–244.

50 Исто, III, 508.

51 Исто, III, 648.

52 Исто, III, 872.

53 Исто, III, 533. Илијћ је сакупљао претплату на дела Павла Атанацковића (1819), Павла Берића (1819–1820, (П. Берић, *Тужба родољубцима*, Новине српске, 1819, Число 94, 22. XI). Додатак, 694). На Берићев „превод Виландовог *Агатона*, за четири месеца од издатка објављенија, ни од куд Пренумеранта, ван једног Карлштата. Мој добри пријатељ, тамошњи учитељ Илијћ успео је у толико, да ми од 40 пренумеранта послао новац,,.

54 Преписка, IV, 735–736.

55 Преписка, IX, 433.

Осим сакупљања претплате на дела других писаца, Илијћ се претплатио на књиге Вука Караџића, као Самуило или Севастијан, учитељ, Сегадин: *Српски рјечник*. Беч 1818; *Народне српске њјесме*, књига трећа, Лајпциг 1823; *Српске народне њјесме*, књига друга. Лајпциг, 1823; *Народне српске њјесме*, књига прва, Лајпциг 1824. – Карловац (горњи); *Даница забавник за њјодину 1826*, прва година. Беч: (предугот[овителни] учитељ и скупитељ пренумеранта, Карловац (горњи), 6 примерака; *Даница забавник за 1827*, друга година, Беч (5 примерака); *Даница забавник за њјодину 1828*, трећа година, Беч (3 примерка); *Милош Обреновић...*, Будим 1828. (5 примерака); *Даница забавник за њјодину 1829*, четврта година. Беч. (5 примерака); *Луке Милованова „Ойийи настјавлења к србској сличноречности и слојмерју или њјросоди*, издао Вук Стеф. Караџић. Беч 1833. (3 примерка); *Народне српске њјесме*, Беч 1833, игуман М[анастира] Гомирја, Консистер[ије] епарх[ије] Карл[штадтске] асесор, учитељ Богословије и Баварскога практическог-вртоградског др[уштва] у Фруендорфу, член, Карл[штадтска] еп[архија], Карлштадт; *Даница забавник за њјодину 1834*; *Народне српске њјословице и друје различне као оне у обичај узетје ријечи*, Цетиње 1836, игуман мон[астира] Гомирја; *Српске народне њјесме*, књига друга, Беч 1845, *Српске народне њјесме*, књига трећа, Беч 1846, игуман манастира Гомирја, Плашки; *Српске народне њјријовијејке*, Беч 1853, архимандрит и Франц Јосифовог ордена кавалер, Гомирје (манастир).⁵⁶

Била је то значајна преписка и сарадња, која је нажалост прерано прекинута.

Дојисивање с остјалима

Осим с Вуком Караџићем, дописивао се Илијћ и с Јоакимом Вујићем, кога је и помагао. У вези с тим Вујић пише из Трста 29. марта 1833. године: „[...] Ову прилику нисам хтео пропустити, за не писати Вам, да сам благоизволившу Господу Богу јоште 14–го марта овамо у Триест био дошао гди задржавати се хоћу о Воскресенију Христовом, а после сего реченога праздника, желим таки повратити се к Вама у Карлштадт; а после таки от Вас далше желим продолжити путешествие моје к Земуну итд.”⁵⁷ Од значајнијих личности, Илијћ се дописивао и с митрополитом Стефаном Стратимировићем, Димитријем Фрушићем у Трсту (послао му је писмо 23. VI 1835),⁵⁸ Николом Боројевићем,⁵⁹ Милицом Стојади-

⁵⁶ Голуб Добрашиновић, *Вукови њјренумеранти*, Београд – Нови Сад 2001, 153.

⁵⁷ Ур.[едник], *Једно њјисмо Јоакима Вујића*, Прилози за КЈИФ, 1935, књ. XV, св. 1–2, 206–207. Писмо је нађено у хартијама пок. Николе Антуле (1884–1916).

⁵⁸ Преписка, V, 532.

⁵⁹ Никола Боројевић, *Сабрана дела*, приредила Иванка Веселинов. 1997, 379–381. (Боројевићева два писма: Ријека 10. II 1851. и 23. и 24. I 1853). Севастијану Илићу Боројевић је посветио и песме: „Отпоздрав свепречестњешем господину Севастијану Илићу, игумену манастира Гомирје”, Српски народни лист, 1843, 34. (26. VIII), 265; „Мом побри на добри”, Седмица, 1853, 9 (7. III), 65.

новић Српкињом,⁶⁰ баном Јелачићем, патријархом Јосифом Рајачићем,⁶¹ војводом Шупљикцем итд.

Анегдоте о Севасијану Илијћу

Као знаменита личност Севасијан Илијћ је био предмет писања тадашње штампе, налазио се и у сећањима савременика, а забележено је и више анегдота о њему. Анегдоте о њему тичу се углавном познатих личности: Саве Мркаља, Лукијана Мушицког, митрополита Стратимировића.

О Сави Мркаљу

Сава Мркаљ, познати писац „Сало дебелог јера” 1818. г. оће да утури неког свог рођака на учитељство, па кад обћина не прими тог „горделивог” Мркаља, а Сава окрене своје познато перо, што но рекли, на еро, и страшно обара углед овој обћини; па тек вели: карловачки глупи Грци (Срби?) туку се са својим учитељем, не поштују школе, па тако мора се од њи узети фондација славнога Скелеције, и на државне користи окренути. Сава Мркаљ ако није полудио био, а он је био бјесан, одрођен од свога народа у Мађарској школи као и остала „учена класа” онога времена. Овим се духом обћина бранила од Мркаља... Вујановски је [1818] препоручио Самуила Илијћа овђе за учитеља. Нико се толико није обрадовао срећи својој, као што су се карловчани радовали Илијћу. Одмах му пошаљу 200 ф. сребра путна трошка, и једва га већ изчекају. Илијћ витлањем својим обчара наше добричине. Срећа па несрећа. Не лежи враже, кад ал’ Илијћ затвара дјецу у пећ, ишти плаћу од дјече да им уреже перо, напише пропис итд. Пуче тиква год 1826. и обћина забрањује Илијћу носити „вертеп”. Из двора владинина грме стреле на обћину, јер Илијћ подпрашује ваљицу. – Сваки час по записнику види се, да је опћина имала бјече с нарученим учитељем: неки је неваљао – неки је пијаница – „неморалан” – неки је смутљивац у опћини, не поштује свештеника и – понајвише незналице, и само пуки фигуранти. Та и вјером су трговали... (Младеновић калуђерски ђакон).⁶²

60 Писмо Севасијану Илијћу, Врдник, 17. III 1855. Моли га да држи погребно слово њеној умрлој мајци („ви као Песник, матери Певачице.”). Н. Антула, *Једно писмо Милице Стојадиновић-Српкиње*, Прилози за КИФ, 1933, 130–131; Радмила Гикић, *Прейиска Милице Стојадиновић Српкиње са савременицима*, Нови Сад, 1991, 76.

61 Архив САНУ, 7828. Манастир Гомирје, 19. марта 1849. године. Обавештава о смрти духовника, старца Теофила Гербића 25. IX 1848. и о стању манастира.

62 *Србско-далмајински Мајазин љубиљел просвјетле и народноја језика за јодину 1868*, XXVII књига, издао на свјет Герасим Петрановић, Задар, 17–18; традицију о Севасијану Илијћу у манастиру Гомирју тридесетих година 19. века забележио је Миле Павловић у рукопису: *Игуман манасијира Гомирје*, Народна библиотека, Р-465/XLII.

- Кралшијадском Ејискоју, свому Милосѣивјејшему Госјодину, љриликоју љрошесѣвѣја јејо на високојоржесѣвеное љросвјашченије сѣсѣи 24. сѣјшѣмдѣрија 1839.* (песма), Бачка вила, I, 1841, 153–155.
- [18] *К јејо Всејречесѣносѣи Госјодину Дѣмѣјрију Кресѣић, Свјайо-Десјојскија Обѣјели Крушѣдолскија архѣмандрѣију, Чесѣи. Консѣсѣиоријума Архѣдѣецѣзу Карловачкија и Пречесѣи. Архѣ-Ејискојо-Мѣјројлићскајо Ајѣлајоријума јакоже и мнојих СС. Комѣијайов Табули Сугѣјскаја Асесору, на дан 26. окѣоврија 1838.* (песма), Бачка вила, I, 1841, 155–156.
- [19] *Љѣјѣице и сокровѣишѣ Бачке вѣле. Гомѣрске музе* (песма), Бачка вила, I, 1841, 183–184.
- [20] *Севасѣијанова Љѣјѣица. У народно скровѣишѣе,* Српски народни лист, 1841, VI, 7 (16. II), 54–56.
Басне у стиху и у прози: 1. Мјѣсец и сунце; 2. Коприва и ружа; 3. Паук и мува; 4. Бургијаш и бургија; 5. Жаба и огледало; 6. Лала и лимун; 7. Сивац и пси.
- [21] *Севасѣијанова Љѣјѣица,* Српски народни лист, 1841, VI, 10 (4. III), 79–80.
1. Паприка и лимун; 2. Кола и таљиге; 3. Сељани и курјак.
- [22] *Севасѣијанова Љѣјѣица,* Српски народни лист, 1841, VI, 12 (20. III), 96.
1. Преслица и дјева; 2. Вран/а/ и свињче.
- [23] *Ошворено љисмо учреднику. У М. Гомѣрију 10. јунија 1841,* Српски народни лист, 1841, VI, 27 (2. VII), 209–212.
- [24] *Севасѣијанова Љѣјѣица,* Српски народни лист, 1841, VI, 27 (2. VII), 216.
1. Чавка и паун; 2. Прасе и кокош; 3. Паун и брав; 4. Злато и пшеница.
- [25] *Севасѣијанова Љѣјѣица. Курјак и живојшѣња,* Српски народни лист, 1841, VI, бр. 42 (16. X), 336.
- [26] *Севасѣијанова Љѣјѣица,* Српски народни лист, 1841, VI, 43 (23. X), 344.
1. Врабац и славуј; 2. Паун и ћурак.
- [27] *Севасѣијанова Љѣјѣица,* Српски народни лист, 1841, VI, 44 (30. X), 351–352.
1. Дама и пчела; 2. Човек и мрав; 3. Опанак и чизма.
- [28] *Севасѣијан к ѣ. Теодору Павловићу, објавѣишѣм` у Новѣнама своѣ чис. 85 о. ѣ. да се Г. кр. Совјѣјника, Савѣ Текѣлије обрѣа, у камену изрѣзан, у Пеишѣи добѣишѣ може* (песма), Српски народни лист, 1841, VI, 48 (27. XI), 377.
- [29] *Пѣсѣмо учреднику. У монашѣиру Гомѣрију 10. Окѣи. 1841,* Српски народни лист, 1841, VI, 50 (11. XII), 393–394.
О Матици српској.
- [30] *Ода високородном ѣосјодину Сѣјѣфану Шујљѣикац – ошѣ вишѣез француској орденѣ ѣшѣачкој ѣлка, кавѣљѣру ѣосѣавѣишѣм народнојраничне ѣјѣшѣачке рѣиѣменѣе Ојулинске нр. 3 ѣ. к. обрѣшѣером. Из совершѣној високојочѣишѣјанија ѣоднешѣена* (песма), Српски народни лист, 1842, VII, 8, 57.
- [31] *Свѣјѣа и усецало* (басна), Српски народни лист, 1842, VII, 37 (1. XI), 294.
- [32] *Добродошѣлица, ѣосвѣћѣна ѣосјодину ѣ. к. ѣкономије обрѣлајшѣнајшѣ Николају Боројѣвићу, ѣријѣшѣљу свому, ѣриликом: кад је ошѣ народнојраничне ѣјѣшѣачке Лѣчке рѣиѣменѣе Нро. 1. с узвишѣњѣм ѣрѣшао у јраничну у којој се и М[анасѣи] ѣр Гомѣрије налази* (песма), Српски народни лист, VII, 1842, бр. 40, 311–312.
Прва строфа (мото стих Л. Мушицког):
Појте с нама велики и мали,
Кадсѣмо данс срећно дочекали,
Да је наст`о онај златни час,
Кои цену Рода повишава
И Србина сваког уверава,
Глас Народа да је Божиј ѣлас!
- [33] *Севасѣијанов надѣис,* Српски народни лист, 1842, VII, 47 (10. децембар), 374.
- [34] *Сјомен Савѣ Текѣлији, 21. сѣјшѣмдѣрија 1842. ѣјокојеном* (песма), Српски народни лист, 1842, VII, 49 (17. XII), 383.

- [35] *Ода еіо високоіреосвјашіенсїву високодосїојњејшем іосїодину Јосифи Рајачићу 28. септїембра инсїалираному...* Нови Сад, [1842]. 5. стр.
- [36] *Севастїјанова љейїица у Народно Скровишїе. Липа* (песма), Српски народни лист, 1843, VIII, 21 (27. V), 161–162.
- [37] *Гомирїје*, Српски народни лист, VIII, 1845, бр. 1 (4. јануар), 1–3.
Захваљује дародавцима манастира и истиче: „Оригинални пак наш Поета Ник. Боројевић, с колегом својим Г. обрлјатнантом Благоићем толико су садејствовали, да им перо моје, достојну хвалу одати изнемогава”.
- [38] *Одрана обичаја србски* (песма), Српски народни лист, 1845, X, 10 (18. III), 73–74.
- [39] *Севастїјанове басне. Драїољуб и остїало цвјеће*, Српски народни лист, 1846, XI, 39 (3. X), 311–312.
- [40] *Свјећа и свјећњак* (басна), Српски народни лист, 1846, XI, бр. 41 (24. октобар), 328.
- [41] *Из манасїира Гомирје, 15. септїембра*, Српске новине, 1848, бр. 86 (24. септембар), 564–565. С. И.[лијћ] А.[рхимандрит].
- [42] *Сїомен Војводи Сїефану. У Манасїиру Гомирју 3. јануара 1849*, Српске новине, XVI, 1849, бр. 13 (11. II), 49–50.
- [43] *Говор на іарасїосу Сїефана Шуїљикца у Гомирју, држаної 18. децембра 1849. Подлисїак*, Српске новине, 1850, XVI, 23 (23. II), 83; 24 (25. II), 87; 25 (28. II), 91; 26 (2. III), 96.
- [44] *У Гомирју, 8. федр. 1850*, Српске новине, 1850, XVI, 42 (8. април), 153–154.
- [45] *На іананајку Ник Боројевића. (Види „Седмицу” бр. 14, 1852)*, Седмица, 1852, I, 19 (12. X), 145–146.
Одговор на песму Николе Боројевића „Моја тананајка“.
- [46] *К моме цару. На дан Њеїової сїасења* (песма) [у књизи:] *Цвеће србски іесама*. Прибрао, приложио и уредио Димитрије Михајловић, Ср. Карловац, 1858, 125–128.
- [47] *Надїиси* [у књизи:] *Цвеће србски іесама*. Прибрао, приложио и уредио Димитрије Михајловић, Ср. Карловци, 1858, 129–130.

SEVASTIJAN (SAMUILO) ILIJĆ, A 19th-CENTURY WRITER

Sevastijan Ilijć, as a follower of Dositej Obradović and Vuk Karadžić, marked the 19th century with his work. Upon completing his education, he worked as a teacher in Szentendre, Sombor, Szeged and Karlovac (Croatia), and as a professor of Theology. Subsequent to entering the monastic order, he became a member of the consistory and the abbot of Gomirje and Hopovo monasteries. As a follower of Dositej he published his book *Firstling (Prvenac)* (Carlstadt, 1830), and not only wrote fables with a moral in prose and verse after Dositej's fashion, but also furnished his cell in the monastery of Hopovo. He wrote eulogy and philosophical poems, collected folk proverbs and sayings and collaborated with Vuk Karadžić. Since 1820, he had been collecting words, riddles and proverbs. He published some of the proverbs in *Novine srpske (Serbian Papers)* in 1820, and had been trying in vain to publish them in book form from 1824 to 1850. He carried on a correspondence with Vuk Karadžić and Lukijan Mušicki.